

הוא הערך הנמוך ביותר שיש בחיים. אין דבר יותר ירוד מערך האדם. שם קרה האסון הזה, האמצעי תפס את מקומה של המטרה, והמטרה נדחפה בכלל הצידה.

● אני ראיתי את עצמי כאריסטוקרטיה מודרנית. אריסטוקרטיה של ימי הביניים. זה שהולך עם מכנסים קרועים, חצי ישבן בחוץ — זהו האדם. חולצה שחורה עם טלאי לבן, חולצה לבנה עם טלאי שחור. איך ידענו שליל-שישי הוא מוצלח? כאשר רקדו עד כדי כך שהחולצה נקרעה על הגב.

● (בתשובה לשאלה: מה היתה אכי זבתו מהציונות?) באו יהודים, הקימו את הצריף, הקימו את הבית, וברגע שבנו את הבית, היתה להם מיטעדה קטנה שהחברה אכלו בה בומן שבנו. גמרו את הבניין, או לא היה לו מה למכור ולא היה לו למי למכור, והמישטר לא התעניין מה קורה עם אלה. המישטר הבריטי, המנדט טורי, לא השקיע שום מחשבה לשאלה מה יקרה מחר עם האנשים האלה שהגיעו ארצה. הסיפור שכל העלייה הזאת (העליה הרביעית) שהיתה כאן היתה של קפיטליסטים בעלי 1000 לירות (אנגליות) — זה שקר. לא היו להם 1000 לירות. אחד העביר לשני את הצ'ק, וזה היה נקרא שיש לו 1000 לירות.

האיש שבא במחתרת

דויד הורוביץ, מי שהיה בעבר מנכ"ל משרד-האוצר והנגיד הראשון של בנק ישראל, היה עד-ראייה ועד-משתתף בי שתי התרחשויות דרמטיות של העלייה השלישית.

ההתרחשויות הראשונה היתה העימות בינו לבין מנהיג השומר הצעיר מאיר יערי בביתניה. האירוע השני היה עמית דתו, יחד עם מנדל אלקינד, בראש ה"אגף השמאלי של גודד העבודה, שאנשיו ירדו לברית-המועצות ושם הקימו קיבוץ דובר-עברית בשם "ויה נובה". אלא ש-דויד הורוביץ, החליט ברגע האחרון להי-שאר בארץ-ישראל.

על פרק זה בראיון שהעניק הורוביץ לסידרה מספר לוסין: "בנושא של גודד-העבודה ובנושא הירידה של מנדל אל-קינד ואנשיו כמעט שלא דיבר הורוביץ. בדברים אחרים הוא היה מוכן לפרט דברים עד לזר. אבל בנושא החשוב הזה של ירידת חברו הטוב מנדל אלקינד ל-ברית-המועצות הוא היה בגבול השתיקה. ניסיתי לשאול אותו מכל הכיוונים והי-איש היסב את ראשו, ודיבר את הדברים הכלליים ביותר. הדבר הכי מוחשי שהוא אמר בנושא זה היה מה שהוא אומר בסרט, ובסך הכל הוא לא אמר בעניין הזה שום דבר. לחצתי עליו, והוא אמר לא, זוכר דבר, הוא שתק ולא דיבר...". מאחר שהפרק "העמק הוא חלום" הוקי-רן כבר לפני יותר ממחצית השנה, ביום-העצמאות, יש בפי לוסין סיפור פיקנטי

"המוני היהודים באוקראינה" הם על סף הטירוף, ורבים יצאו מדעתם". בתמונה: נערה מעורטלת ושלוש אחיה בקיבוץ, 1919, שנפגעו מדיהם של חיילי הלבנים של האוקראיני פטלורה.

קורבנות הפרעות של מילחמת-האזרחים הרו-סית בשנים 1921-1918. ד"ר הצלב האדום הבינלאומי מסר כי

קורבנות בערוותם

כאשר שימש ככהונת שר-המושבות בשנים 1922/21. זה היה בתקופה שבה דידי וויד לוי-גורג' היה עדיין ראש-הממשלה, וגיימס בלפור כבר הסתלק מהשילטון. שר-החוץ הבריטי היה אז הלורד קארון, שהיה אנטי-ציוני, וצ'רצ'יל גיוס את משרד-המושבות.

"בתחלה הלכתי לפי המקובל, ואמרתי כדבריי-פרשנות משהו בנוסח, הספר הלבן של צ'רצ'יל היה הראשון בסידרת ספרים לבנים שהגבילו את הפעולה הציונית בארץ-ישראל... וכו' וכו', ואז קפצו להם כל הפרופטורים שעבדו איתם. הם הצליחו להציל אותנו מליפול בתוך מהי-מורות היסטוריות רבות. כמו המהמורה בעניין הספר הלבן של צ'רצ'יל...".

על השינוי בתפיסת תדמיתו של צ'רצ'יל ופועלו מגלה לוסין: "כיום, אחרי המחקרים של גילברט וגבי כהן, הטענה היא שצ'רצ'יל התמיד והגן על הציונות."

"מתברר כי עם ראשית המנדאט הבריטי בארץ-ישראל היתה התנגדות עצומה למדיניות הפרוי-ציונית של ממשלת ברייטניה. רוב רובו של בית-הלורדים היה נגד, וכן גם העיתונות, שהיתה בידי השמרנים ובידי הלורד גורתקליף. אלה לחצו על הממשלה הבריטית וטענו כי עליה לסגת מה שיותר מהר מן הטירוף הזה. אלא שצ'רצ'יל הצליח ליצור בעזרת הספר הלבן שלו אשליה, כאילו מצמצמים את 'האופק הציוני' (עלידי הקמת האמ"י יות של עבר-הירדן), והוא נתן למתנגדי-הציונות את ההרגשה של פשרה, אשר איפשרה להם לקבל את הספר הלבן. כש-יידו הספר הלבן הזה הלך צ'רצ'יל אל חברי-הלאומים, שם הוא קיבל את האישור על המנדאט הבריטי."

"ומה נאמר בעצם בספר הלבן של צ'רצ'יל? נאמר שלא ארץ-ישראל תיהפך ל-מדינה לאומית יהודית. אלא שבית-הלאומי היהודים יוקם בארץ-ישראל. פירוש הדבר, שבית-הלאומי יכול להיות אחוז אחד מתוך גארץ, וגם 99 אחוזים."

במילים אחרות: צ'רצ'יל ההזור את כדור לידיהם של הציונים, הוא איפשר ציונים לפעול בארץ, בחופשיות יחסית עד לשנת 1939.

"היום נראה הספר הלבן של צ'רצ'יל היסטוריונים כהישג משמעותי, לעומת אלטרנטיבה המיידית שניצבה מולו: ביי-ול הצהרתי-בלפור. בניגוד למחשבה מוטית, לא היתה האלטרנטיבה ארץ-ישראל שתי גדוד הירדן. להערכת ההיסטוריו-ן הציל צ'רצ'יל את הציונות."

העם הוא עדר

אחד השרידים האחרונים של העלייה השלישית הוא יהודה ורטמן, המופיע כי ייצגם בפרק זה של הסידרה.

● (על המשבר בגודד העבודה בי-1927) הגדוד ראה את עצמו כחלק מה-מהפכה הרוסית, ובנגוריון לא ראה את זה בעין יפה כליכך, את הדבר הזה. הם (אנשי הגדוד) ראו שאנחנו לא איזה ש-הוא אי קטן לעצמו, כי אם — כתוצאה מהמהפכה בי-1917 שם — אנחנו היינו יכולים לעשות את זה כאן.

● (על ירידת מנדל אלקינד וחבריו להקים קיבוץ בברית-המועצות) בנגוריון דחף אותם לקיר. כלומר, הוא ממש הור-ציא אותם. אילו הוא היה יותר גמיש, ונוח לסבול גם דיעה אחרת... (ובהמשך, בתשובה לשאלה: מה היתה הדיעה האחרת?) נניח, השאלה של אירגון משותף עם פועלים ערביים...

● הגדוד ראה את עצמו כחלק מן-המהפכה הרוסית, ובנגוריון לא ראה את הדבר כך. הוא ראה את המהפכה שלו, שהיא לגמרי אחרת, ויותר אפקטיבית, וי-יתכן שהוא צדק...

● (על רוסיה, שאליה שב אחרי המה-פכה) באתי לשם ומצאתי שערך האדם

עורכת הראיונות בסידרה, נעמי קפלני-סקי, שהגיעה אל כמה משרידיה של עלייה זו, לא באה על סיפוקה וחיפשה אחר דמות שיהיה בכוחה לייצג את הדור כולו. כאשר הגיעה קפלנסקי ליהודה ורטמן, חשה כאילו זכתה בזמנית גם במחצית השנייה, מאחר שורטמן היה בין אותם שירדו בחזרה לרוסיה, שם היה בקיבוצו הרוסי של מנדל אלקינד, והצליח להי-מלט משם ולשוב ארצה. ורטמן, המופיע בסרט רק במשך כמה דקות, נתן ראיון ארוך למפיקים. הגה כמה מהקטעים ומ-האימרות שלו, שלו, שלא שודרו בסרט:

● העם כולו הוא בדיוק כמו עדר.

● אני גדלתי בבית יהודי, איפה ש-פעמיים בשנה שמעתי, לשונה הבאה בירור-שלים, מעולם לא שמעתי, בשנה הבאה בבוסטון או בשיקגו, או בדטרויט.

● ידענו להפוך את המחסור, שהיה לנו, לאידיאולוגיה.

● לא הבאנו פועלים שיבנו לנו את הצריף או את הבית או את היסוד או את הביוב. הלא עשינו את זה בעצמנו!

אופת הסוכר

י"ח בנר, אחרי הירצחו בי-18 במאי 1921. בנר היה סופר פסימי, מחבר שכול וכישלון, שהתעודד למראה החלוצים והלך ללמד

עברית, הטיף לשינוי-ערכים של העם היהודי, ולשיבה לעבודת-הגוף ולעמל כפיים. יוסף חיים בנר נהרג בידי ערבים בבית-קט באחד הפרודסים אשר בגבול יפו-תל-אביב של אותם ימים.